

Напевно, найбільше "Історія Русів" вплинула на національного поета України Тараса Шевченка. За правильним висловом Михайла Драгоманова, "ніщо, окрім Біблії, не мало такої сили над системою думок Шевченка, як "Історія Русів". Зі свого боку, Шевченко підсилив і доповнив власним поетичним генієм ідеологію невідомого автора "Історії Русів" та передав її усьому народові як на свідомому, так і на інтуїтивно-емоційному рівнях.

Список використаних джерел

1. Бердник О. С. "Історія Русов" як метатекст : монографія / О. С. Бендик – Донецьк : Видавництво Донецького національного університету, 2002. – 180 с.
2. Возняк М. Історія української літератури : у 2 кн. : навч. вид. / М. Возняк. – 2-ге вид., випр. – Львів, 1994. – Кн. 2. – 560 с.
3. Дей О. І. Словник українських псевдонімів / О. І. Дей. – К. : Наукова думка, 1969. – 558 с.
4. Дорошенко Д. Хліборобська Україна / Д. Дорошенко. – 1921. – № 3.
5. Драгоманов М. В защиту неизвестного покойника автора "Истории Руссов" / М. Драгоманов // Порядок. – 1881. – № 128. – С. 15–17.
6. Історія Русів / укр. пер. І. Драча; передм. В. Шевчука ; прим. Я. Дзири, І. Дзири. – 2-ге вид. – К., 2003. – 366 с.
7. Кониский Г. Історія русов / Г. Кониский – М. : Університетська типографія – 1846. – 303 с.
8. Оглоблин О. Вступна стаття / О. Оглоблин // Історія Русів. Переклад В. Давиденка, Нью-Йорк 1956, С. XVII.
9. Салтовський О. І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя) / О.І. Салтовський – К. : Вид. ПАРАПАН, 2002. – 396 с. // litopys.org.ua/salto/salt.htm
10. Семенко С. "Історія Русів" у трактуванні М.П.Драгоманова / С. Семенко // Журналістика. – 2009. – Випуск 8. – С.104–109.
11. Сюдюков І. "Історія Русів": міфи та факти День Щоденна всеукраїнська газета // incognita.day.kiev.ua
12. Шевчук В. Нерозгадані таємниці "Історії Русів" / В. Шевчук // Історія Русів. – 2-ге вид. – К., 2003. – С. 7–51.
13. Шліхта Н. Елементи річпосполитської ідеології та політичної риторики в "Історії Русів" / Н. Шліхта // Молода нація. 2000. – № 1. – С. 5–23.

References

1. Berdnyk O. S. "Ystoriya Rusov" yak metatekst: Monohrafiya / O. S. Bendyk – Donets'k: Vydavnytstvo Donets'koho natsionalnoho universytetu, 2002. – 180 s.
2. Voznyak M. Istoriya ukraïns'koyi literatury : u 2 kn. : navch. vyd. / M. Voznyak – 2-he vyd., vypr. – Lviv, 1994. – Kn. 2. – 560 s.
3. Dey O. I. Slovyk ukraïns'kykh psevdonomiv / O. I. Dey. – K. : Naukova dumka, 1969. – 558 s.
4. Doroshenko, D. Khliborob's'ka Ukrayina / D. Doroshenko – 1921. – # 3.
5. Drahomanov M. V zashchytu neyzvestnoho pokoynyka avtora "Ystoriyyi Russov" / M. Drahomanov // Poryadok. – 1881. – # 128. – S. 15–17.
6. Istoriya Rusiv / ukr. per. I. Dracha; peredm. V. Shevchuka ; prym. Ya. Dzyry, I. Dzyry. – 2-he vyd. – K., 2003. – 366 s.
7. Konyskyu H. Ystoriya rusov' / H. Konyskyu – M. : Unyversytet-skaya typohrafiya – 1846. – 303 s.
8. Ohloblyn O. Vstupna stat'ya / O. Ohloblyn // Istoriya Rusiv. Pereklad V. Davydenka, N'yu-York 1956, S. XVII.
9. Saltov's'kyu O. I. Kontseptsiyi ukraïns'koyi derzhavnosti v istoriyi vitchyznyanoi politychnoyi dumky (vid vyotokiv do pochatku XX storichchya) / O.I. Saltov's'kyu – K. : Vyd. PARAPAN, 2002. – 396 s. // litopys.org.ua/salto/salt.htm
10. Semenکو S. "Istoriya Rusiv" u traktuvanni M.P.Drahomanova / S. Semenکو // Zhurnalistyka. – 2009. – Vypusk 8. – S. 104–109.
11. Syundyukov I. "Istoriya Rusiv": mify ta fakty Den' Shchodenna vseukraïns'kykh gazet // incognita.day.kiev.ua
12. Shevchuk V. Neroz'hadani tayemnytsi "Istoriyyi Rusiv" / V. Shevchuk // Istoriya Rusiv. – 2 – he vyd. – K., 2003. – S. 7–51.
13. Shlikhta N. Elementy richposplyt-s'koyi ideolohiyi ta politychnoyi rytoryky v "Istoriyyi Rusiv" / N. Shlikhta // Moloda natsiya.

2000. # 1. – S. 5–23.

Potsyurko O. Y., associate professor, assistant professor of philosophy, political science and legal logic, Lviv State University of Internal Affairs (Ukraine, Kiev), olegfilos@mail.ru

The discourse of national freedom in the book "History of the Rus"

The purpose of the article is research of process of fight for national freedom and state system of the Ukrainian people, unknown author of "History of the Rus" lighted up in work.

Such scientific methods were used in our research: analysis, comparison, synthesis, induction, deduction, analogy, and others like that. It is proven that unknown author of "History of the Rus" lighted up all history of Ukraine, pulling out on the first plan the idea of fight of Ukrainians for the old rights and privileges: agreements of power, supremacy of law, local self-government, electoralness, equality, – indeed form a that ideal to which an author subordinates the image of the past Ukrainian people.

One of leading reasons of "History of the Rus" there is a choice of external orientation (between Russia, Turkey, Poland), to which an author returns repeatedly, aims to bring an exhaustive argumentation over in behalf of that or other variant. It is possible to establish, that in the situation of choice Ukraine is for today.

Keywords: national freedom, political independence, "History of the Rus", independence, right.

Поцюрко О. Ю., кандидат философских наук; доцент; доцент кафедры философии, политологии и юридической логики, Львовский государственный университет внутренних дел (Украина, Львов), olegfilos@mail.ru

Дискурс национальной свободы в сочинении "История Русов"

Целью статьи является исследование процесса борьбы за национальную свободу и государственность украинского народа, освещенного в произведении неизвестного автора "Истории Русов". В нашем исследовании использовались такие научные методы: анализ, сравнение, синтез, индукция, дедукция, аналогия, и тому подобное. Доказано, что неизвестный автор "Истории Русов" осветил всю историю Украины, выдвигая на первый план идею борьбы украинцев за свои давние права и привилегии: договорность власти, верховенства закона, местного самоуправления, виборность, равенство, – действительно формируют тот идеал, которому автор подчиняет изображение прошлого украинского народа. Одним из ведущих мотивов "Истории Русов" есть выбор внешней ориентации (между Россией, Турцией, Польшей), к которому автор возвращается неоднократно, стремится привести исчерпывающую аргументацию в интересах того или другого варианта. Можно констатировать, что в ситуации выбора Украина находится по сегодняшний день.

Ключевые слова: национальная свобода, политическая самостоятельность, "История Русов", независимость, право.

* * *

УДК 172.4:379.8.093:379.8.095

Гарбар Г. А.

доктор філософських наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв (Україна, Миколаїв), masha.garbar@mail.ru

Підготовка кадрів сфери туризму в контексті болонського процесу

У статті розкрито особливості системи підготовки кадрів для туристичної сфери України. Розглянуті рівні, моделі, деякі аспекти нових стандартів програм та основні напрямки підготовки спеціаліста у сфері туризму.

Ключові слова: туризм, фахівці, індустрія туризму, підготовка кадрів, освіта, виховання, простір, культура.

Сьогодні у світі змінюються загальні уявлення про туризм, його функції та соціальну роль. Актуальним для науки і освіти є вивчення впливу туризму на розвиток духовних та соціальних потреб, що породжуються сучасним суспільством. Міжнародна академія туристичних досліджень, привертаючи увагу до міждисциплінарного вивчення туризму та маючи міжнародний викладацький склад, здійснює підготовку фахівців саме в цьому напрямку. Європейський центр з питань управління дослідженням в галузі соціальних наук проводить дослідницькі роботи за темою "Туризм

як фактор змін: соціокультурне вивчення”. Це все говорить про те, що туризм – багатогранний соціокультурний феномен й потужний фактор економіки, соціальний інститут і сфера культури. Саме культурний туризм дає можливість повернутися до вивчення культурної спадщини людства, її гуманістичного змісту. Він несе в собі інтегративний потенціал, що поєднує всіх подорожуючих в прагненні до розкриття життя у всій повноті його проявів.

Як і всяка інша сфера людської діяльності, туризм здійснюється фахівцями – спеціально підготовленими працівниками, організація і забезпечення туризму для яких є сферою їх професійних інтересів.

Підготовка фахівців для сфери туризму є, безумовно, важливою складовою вітчизняної системи освіти. Концептуальні ідеї щодо змісту та організації професійної підготовки майбутніх фахівців для сфери туризму базуються на положеннях Конституції України, Законів України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Про професійно-технічну освіту”, “Про вищу освіту”, “Про внесення змін до Закону України “Про туризм”, а також Національної доктрини розвитку освіти та Державної програми розвитку туризму, в яких визначено пріоритетну роль освіти в державній політиці, обґрунтовано стратегію та основні напрями розвитку освіти в нашій державі.

Разом із тим, протиріччя, які виникають сьогодні між зростаючими потребами населення у туристських послугах і можливостями їх задоволення туристською індустрією, між змінами в конкурентній ситуації та недостатньою компетентністю кадрів у різних сферах туристської діяльності – управлінській, економічній, екологічній, правовій, фаховій, визначили необхідність удосконалення кадрової підготовки і створення системи базової освіти в туризмі.

Основними завданнями сучасної професійної освіти в галузі туризму можна вважати: забезпечення фундаментальної наукової, професійної і практичної підготовки у сфері туристської діяльності; здобуття студентами знань і вмінь освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликання, інтересів і здібностей; удосконалення наукової і професійної підготовки кадрів для сфери туризму.

Найбільш вагомий внесок у розгляд туризму як специфічної сфери й виду людської діяльності зроблено в творах російського дослідника В. Квартальнова. Вчений не тільки розкрив природу і роль туризму як соціального феномену, але й виявив його філософську сутність, позначив політику держави в цій сфері, виокремив гостинність як лінію, яка має пронизувати туристичну сферу у всіх напрямках і площинах її реалізації. Водночас серед українських дослідників сфери туризму й філософії гостинності – праці С. Грибанова, В. Горбик, С. Горського, Т. Дворової, О. Дорошко, А. Ємченко, В. Євдокименко, А. Зайцева, В. Зінченко, А. Козицького, Н. Крачило, О. Лугової, М. Лукашевича, Я. Луцького, Г. Науменко, В. Пазенка, Є. Піскової, М. Поплавського, С. Поповича, Т. Сокола, П. Тронько, В. Федорченко, Ф. Шандора, М. Шульги.

Серед українських видань слід звернути увагу на монографію “Філософія і культурологія туризму”, підготовлену і видану за редакцією члена-кореспондента НАН України, професора В. Пазенка,

якого, власне, можна вважати засновником цього напрямку в українській туристології.

Проте, недостатньо розробленими залишились проблеми соціальної значущості туристичної освіти в контексті Болонського процесу.

Мета статті полягає у теоретичній концептуалізації моделі туристичної діяльності щодо формування змісту туристичної освіти, стандартів кадрового забезпечення сфери туризму та підготовки фахівців для сфери туризму.

В економічно розвинутих країнах поступово склалися дві моделі професійної підготовки фахівців із туристичної діяльності:

1) так звані бінарні системи вищої туристської освіти, де поряд з університетським сектором функціонують досить численні спеціалізовані заклади. З європейських країн бінарну систему вищої туристської освіти мають Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ірландія, Нідерланди, Норвегія, Німеччина, Франція, Швейцарія та ін.;

2) унітарна система вищої освіти, до складу якої входять в основному університети. Така система функціонує в Італії, Іспанії, Фінляндії, Швеції;

3) до окремої групи належать країни з так званими інтегрованими університетами, до яких входять спеціалізовані середні й вищі навчальні заклади та країни колишнього соціалістичного табору.

Практично визначеною є підготовка кадрів для сфери туризму. Прогнозуючи радикальні зміни у сфері зайнятості, Е. Тоффлер зазначає: “Оскільки нові робочі місця невдовзі з’являться не в промисловості, як багато хто думає, то і кваліфікація потребує широкого спектра професій, пов’язаних з культурою і роботою з людьми..., ми маємо підготувати людей до роботи у сфері послуг, таких як служба здоров’я, сфера розваг, туризм тощо [4, с. 101]”.

В. Федорченко звертає увагу на провідні навчальні заклади світу, в яких здійснюється ефективна підготовка фахівців сфери туризму. Так, у Великій Британії найбільш позитивно зарекомендував себе досвід підготовки професіоналів у Корнудолл-коледжі та в Борнмутському університеті. У Швейцарії підготовка фахівців відповідного профілю здійснюється в широковідомих у світі навчальних закладах – Швейцарській школі готельного менеджменту (SHMS) та школі готельного менеджменту (EHL). У Франції підготовку фахівців туризму і гостинності здійснює транснаціональна туристсько-готельна корпорація (ACCOR), яка представлена в 140 країнах. Французька методика готельного менеджменту реалізується також школою Готельного менеджменту (ІНТТІ) та Інститутом міжнародного менеджменту Ватель – Париж, Паризькою школою готельного господарства і туризму. У США провідним університетом у підготовці галузевих фахівців є Університет Джонсон і Уельс – член Американської асоціації відкритої освіти [6, с. 5-9].

У Законі України “Про туризм” щодо професійної підготовки фахівців у галузі туризму визначено, що:

– професійна підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації кадрів у галузі туризму здійснюються державними, комунальними та приват-

ними навчальними закладами в порядку, визначеному законодавством;

– підготовка окремих категорій фахівців туристичного супроводу (гідів-перекладачів, екскурсводів, спортивних інструкторів, провідників тощо), які не потребують здобуття громадянами професійно-технічної або вищої освіти із здобуттям кваліфікації за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем, може здійснюватися у встановленому порядку юридичними чи фізичними особами;

– центральний орган виконавчої влади в галузі туризму бере участь у підготовці навчальних планів і програм навчання фахівців у галузі туризму, їх професійній підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації, затверджує перелік посад фахівців туристичного супроводу, кваліфікаційні вимоги до них та порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу [2, с. 5].

Загалом, уся система професійної підготовки фахівців із туристичної діяльності в Україні складається з трьох рівнів:

1) вищий (інституційно-управлінський) рівень – який передбачає підготовку менеджерів, які визначають напрями і завдання роботи, стратегію, тактику галузі, окремого підприємства (турменеджер, менеджер готелю, менеджер маркетингової діяльності в туризмі та ін.). Спеціалізована підготовка персоналу такого рівня проводиться в провідних навчальних закладах (університетах, школах туризму, установах підвищення кваліфікації) за програмами ОКР “магістр” і “бакалавр”;

2) середній рівень (управлінсько-технологічний) – включає персонал, який забезпечує технологічну послідовність обслуговування, погоджує взаємодію з іншими технологічними ланками (турагент, менеджер із резервування місць, метрдотель ресторану тощо). Цей рівень забезпечують вищі і середні спеціальні навчальні заклади, коледжі, ліцеї, які готують фахівців із менеджменту певних технологічних процесів бакалаврського рівня;

3) початковий рівень (технологічно-виконавчий) – представлений персоналом, який виконує конкретні завдання і забезпечує задоволення окремих потреб туриста або реалізацію окремого виду обслуговування. Цей рівень забезпечують навчальні заклади широкого профілю і спеціалізації (центри, школи, курси, училища), які готують працівників масових професій: офіціантів, кухарів, інструкторів і так далі [1, с. 14].

Саме за такою логікою функціонує система підготовки фахівців із туристської діяльності в Україні – і саме за своєю структурою вона відповідає міжнародним нормам.

Аналіз навчальних планів і державних стандартів підготовки фахівців для сфери туризму переконливо демонструє, що праця спеціаліста у сфері туризму виходить за межі суто менеджерських дисциплін, охоплює не лише організаційно-управлінські та економічні питання. Фахівець із туризму має володіти соціальними, гуманітарними, культурологічними, історичними, правовими, естетичними, рекреаційними, екологічними, економічними та іншими аспектами знань, двома-трьма іноземними мовами, сучасними комп’ютерними інформаційними технологіями. З іншого боку, професіоналам туристської індустрії мають бути

притаманні доброзичливість, знання психології, уміння самостійного туроперейтингу і надання різних видів туристських послуг, що передбачає ширший обсяг фундаментальних знань.

Ясно, що підвищити ефективність професійної підготовки кадрів сфери туризму неможливо простим вдосконаленням наповнення навчальних дисциплін. Професійна підготовка фахівців із туризму не повинна обмежуватись формуванням системи теоретичних знань і практичних навичок – її кінцевим орієнтиром і об’єктивним принципом підвищення ефективності туристської діяльності має бути вимога щодо формування професійної культури фахівців туризму й учасників громадських туристських союзів і об’єднань. Адже зростання масовості та доступності національних контактів і обмінів, розширення сфери офіційних і неформальних форм туристського спілкування об’єктивно викликають потребу в розвитку такої культури. Вона не лише є засобом ефективного управління туристичною діяльністю, але й гарантом мирного співіснування різних націй на землі: “підготовка спеціалістів у галузі туристської індустрії має стати частиною навчання молоді, а введення туризму до програм навчання молоді є важливим елементом освіти та виховання, який сприяє постійному зміцненню миру [3, с. 13-14]”.

Туризм справедливо розглядається у широких верствах українського суспільства як дієвий чинник, що об’єднує націю. Він, завдяки своїй гуманістичній функції, сприяє злагоді та єдності в суспільстві.

Формування справжньої культури спілкування – річ непроста. Однак вкрай необхідна, тому що спілкування – визначальна умова існування людей як суспільних істот. Толерантність, така потрібна в мікросередовищі сім’я, сусіди, об’єднання співробітників, тим більше необхідна у відносинах представників різних соціальних систем, носіїв різного віросповідання, переконань і уявлень. Туризм здатний примиряти людей, його комунікативні, гуманістичні можливості дозволяють забезпечувати “інтерсуб’єктивне узгодження змісту й істини” (К. О. Аппель), домагатися обґрунтованого консенсусу, тобто розумної згоди. Але ці можливості не реалізуються автоматично, вони вимагають визначених вольових зусиль, бажання домовлятися, психологічного настрою на доброзичливі контакти [5, с. 290-296].

Комунікативна культура вимагає і спеціальних знань, зокрема соціальної етики, і соціальної педагогіки, і психології, уміння вести усний діалог, ознайомлення з його обов’язковими правилами і вимогами. Звичайно, мова не йде про якийсь спеціальний тренінг для звичайного туриста, який, до речі, як правило, і не замислюється над подібними питаннями, а хоче під час туристської подорожі задовольнити свої інтереси або ж просто змістовно відпочити (оздоровчий туризм) [5, с. 299]. Але для фахівців, що професійно працюють у сфері туризму, знання специфіки комунікативної культури, соціальних, гуманістично орієнтованих функцій туризму – обов’язкова ознака їхньої компетентності.

Завдяки досягненням науково-технічного прогресу, винаходу весвітньої мережі Інтернет, комп’ютерних технологій, мобільного телефону люди в усьому світі стають ближче один до одного. Великого значення набуває комунікація через посередництво телебачення, Інтернет-мережу, листування примушуючи розглядати

формування туристського простору з урахуванням зростаючих соціальних потреб і комп'ютерних можливостей які надаються сьогодні. Йде пошук "інших шляхів", нестандартних рішень, інноваційного стилю мислення. Все це характерні особливості культури цивілізації "третьої хвилі", постіндустріального інформаційного суспільства. Туризм як один із значних соціальних інститутів сучасної цивілізації, відображає світові тенденції, враховує їх у своїй специфічній діяльності.

Завдяки інформаційним технологіям, важливою частиною туристського продукту можуть стати такі інформаційні послуги, як "віртуальний" інструктаж, "телекомунікаційне знайомство", комп'ютерні ігри, розваги та ін. На новий рівень можна підняти якість інформаційної підготовки туристів, якщо використовувати віртуальні тренажери і спеціальні інформаційно-довідкові системи, наприклад, геодезичного, метеорологічного і медичного профілю.

Подальший розвиток туризму пов'язаний, на наш погляд, не з хаотичним нагромадженням форм, рівнів тощо, а з певною підпорядкованістю його процесу здійснення діалогу, зближенню культур різних народів, тобто з проявом його, як соціокультурної комунікації.

Високого філософсько-гуманістичного значення в наслідок ціннісного опанування світом набуває формування комунікативної культури особистості. Поняття "комунікативна культура" логічно пов'язує визначення сутності спілкування – такі як взаємодії, стосунки, відносини, контакти, обміни тощо, в певну систему, визначає спілкування як цілісне суспільне і духовне, в тому числі психологічне і моральне утворення. За змістовним визначенням комунікативна культура близька до комунікативної етики, системи моральних принципів, норм і цінностей, які покликані надавати міжсуб'єктивним взаєминам насправді гуманістичного значення. Культура вже не трактується як одна із форм суспільного життя, різновид суспільної свідомості. Культура – це загальна коренева основа суспільства, система позитивно визначених цінностей, символів, речей, інститутів, відносин. В цьому широкому розумінні будь-яка сторона суспільного життя або людської життєдіяльності має бути культурно-визначеною, тобто мати аксеологічне і моральне значення. Комунікація, людське спілкування, яке інтегрує всі складності суспільного і індивідуального людського життя, відповідно, також визначається культурою, має відповідати її вимогам і високим критеріям.

У ХХІ столітті економічна парадигма туризму зазнає значних змін, які були яскраво виражені та прискорені після трагічних подій 11 вересня 2001 року. Якщо туристська освіта, навчання та наукові дослідження є завжди важливими, то зараз вони важливі як ніколи, оскільки споживачі туризму змінюють свої звички і шукають стійкої практики ведення бізнесу в цьому секторі. Спіткнувшись з необхідністю більшої безпеки, більшого вибору, кращого сервісу, більшого задоволення запитів, і, безперечно, більшої якості в туризмі, Рада з освіти ВТО на своїх 5-ти загальних зборах в Мадриді (5-6 червня 2002 р.) визначила, що "ці цілі можуть бути досягнуті тільки шляхом кращої підготовки, щоб відповідати потребам індустрії, урядів і громадянського суспільства [5, с. 302-303]".

Нині освіта і навчання страждають у багатьох випадках від недостатньої глибини та відриву від дійсності в цьому секторі. Дослідження в туризмі також потребують розгляду стратегії розвитку туристських центрів і туристських підприємств, прихильності споживача турпослуг, сумісності туризму з природним середовищем та суспільним розвитком, перед тим як розглядати такі вузькі проблеми, як зниження вартості обслуговування або перерозподілу ринкових квот.

Структурна перебудова вищих закладів освіти на сучасному етапі є вимогою часу, зміною їх соціальних функцій, потребою посилення гнучкості та варіативності системи післяшкільної освіти, яка передбачає розвиток різноманітних навчальних закладів з різними напрямками та рівнями підготовки майбутніх фахівців.

У контексті сказаного зрозуміла актуалізація проблеми підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації працівників сфери туризму, персоналу, задіяного в ній. Нині організацією туристської справи зайняті сотні міжнародних, національних державних і громадських організацій. Серед них – Всесвітня туристська організація, Міжнародна асоціація готелів, Міжнародне бюро соціального туризму, Європейський інститут вивчення і досліджень в галузі туризму, Міжнародна академія туризму, Вища школа туризму і готельного господарства (Гданськ, Польща), Коледж туризму (м. Бургас, Болгарія), Київський університет туризму, економіки і права і т.д. З огляду на накопичений досвід їхньої роботи, продемонстрований, зокрема, на міжнародних науково-практичних конференціях, проведених спільно з Вищою школою туризму і готельного господарства (Гданськ), видається доцільним і своєчасним об'єднання зусиль теоретиків і практиків туризму в справі подальшої розробки теорії сучасного туризму як особливої суспільствознавчої науки й освітньої дисципліни – туризмологія.

Теорія туризму – складне синтетичне наукове утворення, в якому свою нішу займають різноманітні науки – історія та археологія, географія і країнознавство, соціологія та етнографія, економіка і теорія управління (менеджмент), культурологія та музеєзнавство тощо. Враховуючи соціальну природу туризму всі ці науки так чи інакше відбивають практичні потреби туристської галузі, осмислюють її суспільне значення. Французькі теоретики туризму Серж Перро та Жан Мішель Оернер підкреслюють, що теоретичні дослідження туризму, розробка "теоретичних моделей туризмології" не є самоціллю науковців: теорія туризму має виконувати праксеологічну функцію – сприяти розвитку туристичної індустрії. При цьому сама ця "індустрія" розуміється широко – як соціальна та індивідуальна діяльність, яка охоплює найрізноманітніші галузі і форми суспільної культури [7, с. 91]".

Інакше одним із чинників, який стимулює створення туризмології, є, за нашим переконанням необхідність перегляду традиційного розуміння туризму як суто "індустрії подорожей та відпочинку", надання цьому розумінню "людського виміру". А це, в свою чергу, передбачає наголос на світоглядне, культурне, гуманістичне, пізнавальне, етичне, комунікативне значення туризму як специфічного інституту і феномену

загальнолюдської культури. В цьому нестандартному аспекті головним об'єктом туризмознавства є не готелі, кемпінги, турбюро і агенції, а людина, що подорожує – Homo viator.

Проблематика туризмології в узагальненому вигляді подана наступними питаннями: підвищення соціальної й економічної ефективності туристської сфери, її роль у формуванні культури міжлюдських відносин; теоретичні основи туризмології як галузі суспільствознавства; роль туризму в утвердженні гуманітарних цінностей: гуманітарна складова культури в сфері туризму; єдиний туристський простір і стандарти сфери гостинності; туризм і “народна дипломатія”, культурний туризм як один із пріоритетних напрямків діяльності ЮНЕСКО; наука про освіту фахівців туристської сфери; значення туризму для розвитку громадянського суспільства; правові аспекти сфери туризму; рекреаційні ресурси і проблеми екологічної безпеки; екологічний туризм і збереження природної спадщини як чинник стійкого розвитку суспільства; туризм як важливий чинник інтеграції України в європейське і світове співтовариство.

На місцевому, регіональному, національному й міжнародному рівнях екологія й економіка, в тому числі туризм, об'єднуються в систему, в якій діють причинно-наслідкові зв'язки. Однак, як уже зазначалося, підпорядкованість сфери туризму державним органам управління різних рівнів стоїть на заваді об'єднанню складових туристичної політики. Створення координаційного органу частково б допомогло вирішити проблему. Однак усе одно державі доведеться управляти сферою, з якою вона обізнана не дуже добре. Більш перспективним в управлінні туріндустрією є шлях передання суб'єктам туристичної індустрії знань, які допоможуть їм виробити власну стратегію інвестицій і комунікацій. Удосконалювання цих знань дасть змогу туризму більше впливати на обговорення важливих питань сучасного життя й зміцнити свої позиції у цих питаннях. Наприклад, доля туризму, як відомо, суттєво залежить від збереження й “просування” національної спадщини. Туризм повинен не тільки брати участь, а й сприяти як провідний елемент у всіх процесах, які стосуються національної спадщини. Від цього будуть залежати і враження, яке створює туристична індустрія загалом, і політична значущість туристичної галузі.

Держави повинні чітко визначити й пропагувати те, що може мати значення для розвитку туризму, зокрема конкретні заходи з розвитку туризму у світовому масштабі. Відмова від протекціоністської політики, забезпечення права на відпочинок і подовження тривалості відпусток – усе це, звичайно, є бажаним, але матиме позитивні наслідки лише за умови визнання цих заходів як національних пріоритетів. Важливо сформулювати основні політичні принципи й закріпити їх у робочих програмах, чітко визначити ступінь і напрями необхідного втручання держави в туристичну сферу.

Відповідальність держави за розвиток туризму, її участь у залученні інвестицій безумовно мають велике значення. Однак не менш важливими є такі процеси:

– контроль за розвитком туристичної діяльності, заснований на концепції планомірного розвитку, і визначення національних пріоритетів;

– розвиток інфраструктури, що входить у компетенцію органів влади, як державних, так і місцевих. Це основа будь-якої соціально-економічної діяльності, у тому числі туризму;

– втручання держави при потребі, наприклад, у виробництво устаткування для тих сфер, в яких приватний сектор не зможе розраховувати на високі прибутки, отже, не буде зацікавлений в інвестиціях, скажімо, для соціального, молодіжного, культурного туризму.

Міжнародна конкуренція, національні інтереси й специфіка індустрії – це основні причини, які вимагають участі державних органів в управлінні туріндустрією. На початковому етапі розвитку інфраструктури туристичної галузі держава всіляко підтримувала бажання людей подорожувати й створювала для цього належні умови. Однак до середини 60-х років ХХ ст. заходи, які здійснювалися в цьому напрямі, мали винятково кількісний характер. Держава сприяла розвитку великих міст, що водночас були центрами туризму. Вони були пов'язані між собою мережею автомобільних доріг, що саме по собі сприяло використанню автомобільного транспорту з туристичною метою. В Європі приступили до усунення природних перешкод, які заважали поїздам на автомашинах. Морський пасажирський транспорт переживав кризу. Набували популярності чартерні програми. До туристичних потоків, які спрямовувалися у великі міста, приєднувалися “заморські” туристи. Слідом за проблемою стимулювання просування національного туристичного продукту державні органи управління туризмом повинні були вирішувати питання транспортної інфраструктури: великі міста й головні транспортні шляхи вже не могли впоратися з великим потоком туристів, особливо у високий сезон. Демократизація туризму сприяла підвищенню попиту на послуги готелів середньої категорії й навіть додаткових засобів розміщення. Водночас деякі країни зіштовхнулися з нестачею висококваліфікованого персоналу, що змусило державні органи втрутитися у вирішення питань підготовки кадрів.

Отже, в другій половині ХХ ст. у національній туристичній політиці більшості європейських держав сформувався новий напрям. Їх турбувало не лише кількісне збільшення туристичного потоку, а і його якість, спрямованість і керованість.

Розвиток туризму досягне успіху за виваженої політики на національному й регіональному рівнях. Допомога в розвитку галузі може полягати у: будівництві туристичного комплексу, структура якого сформована з урахуванням місцевої специфіки (атракти); розвитку місцевої інфраструктури (готелі, ресторани тощо); модернізації засобів зв'язку (факси, телефони, інформаційні системи) і розвитку інфраструктури (дороги, засоби доставки); розвитку туристичних кадрів (курси підготовки й перепідготовки кадрів для туризму, курси підвищення кваліфікації).

Особливу увагу слід приділити не лише підготовці кваліфікованих кадрів, а й вихованню особистостей, які своєю діяльністю сприятимуть створенню і розвитку демократичного, соціально та гуманістично орієнтованого суспільства.

Подальший розвиток туристичної індустрії має ґрунтуватися на нових механізмах господарювання,

ефективних організаційно-управлінських структурах, економічній свободі виробників туристського продукту, що в умовах вільної конкуренції забезпечить насичення ринку високоякісними послугами і сприятиме соціально-економічному розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Герасименко В. Г. Трансформация международного туризма и ее отражение в процессе подготовки кадров / В. Г. Герасименко // Региональный сборник научных трудов по экономике. – Донецк: Прометей, 1999. – Вып. 1. – С. 114–120.
2. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про туризм” від 18.11.2003 № 1282-IV // Відомості Верховної Ради України від 26.03.2004. – 2004 р. – № 13. – Ст. 180.
3. Манільська Декларація зі світового туризму. – WTO: Madrid, 1980. – 67 с.
4. Туризм // Большая советская энциклопедия : в 30-ти т. / гл. ред. А. М. Прохоров. – 3-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1977. – Т. 26. – С. 332.
5. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: [монографія] / В. К. Федорченко; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2004. – 472 с.
6. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / В. К. Федорченко. – К., 2004. – 43 с.
7. Экономика и организация международного туризма: [сокр. пер. с болг.] / П. Стенев, Н. Енев, Е. Атанасова и др.; сост. и автор предисл. В. И. Азар. – М. : Экономика, 1984. – 167 с.

Garbar G. A., doctor of philosophical sciences, associate professor, manager of department of socialhumanitarian disciplines, Mykolaiv branch of the Kyiv national university of culture and arts (Ukraine, Mykolaiev), masha.garbar@mail.ru

Training of personnels of sphere of tourism is in context of Bologna process

The article deals with the peculiarities of training for the tourism industry. Considered level model, some aspects of the new standards programs and major areas of training in tourism.

Keywords: tourism professionals, tourism industry, training, education, upbringing, sphere, culture.

Гарбар Г. А., доктор філософських наук, доцент, завідуючий кафедрою соціально-гуманітарних дисциплін, Николаевський філіал Київського національного університету культури і мистецтв (Україна, Николаев), masha.garbar@mail.ru

Підготовка кадрів сфери туризму в контексті Болонського процесу

В статті розкриваються особливості системи підготовки спеціалістів для туристическої отрасли. Розглянуті рівні, моделі, деякі аспекти нових стандартів програм і основні напрямки підготовки спеціалістів туристическої отрасли.

Ключевые слова: туризм, спеціалісти, індустрія туризму, підготовка спеціалістів, освіта, виховання, простір, культура.

* * *

УДК 78.087.08

Алиева М. Т.

преподаватель кафедры музыкальных дисциплин и методики их преподавания, Азербайджанский государственный педагогический университет (Азербайджан, Баку), q.abbasova@mail.ru

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ДИРИЖЕРСКО–ХОРОВОГО ИСПОЛНИТЕЛЬСТВА И ДИРИЖЕРСКИХ КАДРОВ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Истоки музыкальной культуры Азербайджана восходят к глубокой древности. Примером может служить аишугское искусство или искусство мугама, которым несколько тысячелетий. Однако, профессиональное музыкальное искусство сравнительно молодо, ему чуть более ста лет. Тем не менее, за этот короткий срок азербайджанская музыкальная культура, освоив все общепринятые классические формы и жанры, создала свою сильную школу, внося свой вклад в общемировую культуру. Так же молодо и профессиональное дирижер-

ское исполнительство Азербайджана, поскольку оно связано с развитием композиторского творчества, с развитием таких классических форм и жанров, как опера, симфония, оратория, кантата и др.

Ключевые слова: Азербайджан, дирижерское исполнительство, хоровое искусство, хормейстеры.

(стаття друкується мовою оригіналу)

Прежде, чем приступить к рассмотрению истории развития дирижерского искусства в Азербайджане, необходимо сказать несколько слов о культурно-исторических условиях, сложившихся в начале 20–го века и создавших почву для этого развития. В начале XX века происходит бурный экономический и политический рост города Баку, одновременно происходит интенсивное развитие театральной и музыкальной жизни города. Силами местных музыкантов организуются симфонические, камерные и “восточные” концерты, появляются первые частные музыкальные школы. Важную роль в этом играют жившие тогда в Баку дирижеры–чехи В. И. Шпачек и Ф. Ф. Паризек.

Кроме того в Баку становятся традицией духовные концерты, организуемые церковными регентами, а также выступления хора Общественного Собрания. Учащаются также гастроли знаменитых артистов, таких как С. Рахманинов, Ф. Шаляпин, А. Дункан и др. Все чаще Баку посещают самые различные оперные труппы, в том числе и итальянские.

Растет число литературно–художественных и музыкальных кружков, благотворительных и просветительских обществ, что способствовало вовлечению в музыкальную жизнь все более широких слоев бакинского общества: и богатой верхушки, и прогрессивной интеллигенции, и рабочих. По этому поводу Л. Мамедова пишет: “Активное внедрение европейских музыкальных форм в азербайджанскую... способствовало сближению и взаимопроникновению европейской и мусульманской культур, что в свою очередь, не могло не отразиться на развитии национальной музыкальной культуры в целом” [3, с. 100].

Органическим проявлением прогрессивных тенденций времени явились первые ростки музыкального образования. Одной из первых музыкальных школ города Баку была школа, созданная в 1900–м году по инициативе талантливой русской пианистки А. Н. Ермолаевой. За нею последовали другие: в 1906–м году Ю. А. Шефферлингом была открыта школа “Группы учителей музыки”, в 1913–м г. И. П. Розиным открыты “Музыкальные курсы”, в 1919–м г. У. М. Гольштейном организована музыкальная студия. Однако именно школа А. Н. Ермолаевой сыграла значительную роль в истории музыкального образования Азербайджана. Вскоре А. Н. Ермолаевой удалось добиться организации в городе Баку отделения Императорского Русского Музыкального Общества (ИРМО).

В первом же году его существования, 9 сентября 1901–го года при нем были открыты “Музыкальные классы”, которые довольно скоро складываются в авторитетное учебное заведение. В 1909–м году при Бакинском отделении ИРМО создается симфонический оркестр. Вскоре “Музыкальные классы” были преобразованы в Бакинское Музыкальное Училище. Среди новых преподавателей Училища Г. Г. Шароев, Н. Д. Николаев, С. Л. Бретаницкий, Я. Д. Муллер. Концерты педагогов и учащихся проводятся не только в стенах Училища, но и